

LIITE 2

SAIRAALASSA TAPAHTUVAN VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTASUUNNITELMA

Toimintayksikön nimi: TAYS/Lasten ja nuorten sairaala

Toimintakausi: 2023-2024

Sisällys

JOHDANTO	3
1 Toiminta- ja oppimisympäristön kuvaus	3
1.1 Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet	4
1.2 Sosiaalisen ja psyykkisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet.....	5
2 PEDAGOGISEN TOIMINNAN LÄHTÖKOHDAT	5
2.1 Leikki ja vuorovaikutus, lapsen valmistaminen.....	5
2.2 Lapsen osallisuus.....	6
2.3 Dokumentointi	8
3 OPPIMINEN SAIRAALASSA.....	8
4 YHTEISTYÖ	11
4.1 Moniammatillinen yhteistyö.....	11
4.2 Yhteistyö lapsen varhaiskasvatus- ja esiopetusyksikköön.....	12
4.3 Yhteistyö huoltajien kanssa	13
5 ARVIOINTI	13
Lähteet	14

JOHDANTO

Opetushallituksen Varhaiskasvatuksen perusteiden (2022) mukaan varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja tärkeä vaihe lapsen kasvun sekä oppimisen polulla. Varhaiskasvatussuunnitelma korostaa jokaisen lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus vahvistaa lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä inklusiivisuuden periaatteiden mukaisesti.

Sairaalassa tapahtuva varhaiskasvatus on yksi varhaiskasvatuksen toimintamuoto lapsille, jotka eivät pysty osallistumaan muuhun varhaiskasvatukseen. Sairaalassa toteutuvaan varhaiskasvatukseen liittyvät myös lasten sairaanhoidon NOBAB-standardit (Leijonaemot 2023), jotka perustuvat YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen. Standardeilla pyritään vahvistamaan lapsen osallisuutta ja kiinnittämään huomiota lapsen ja perheen oikeuksien toteutumiseen sairaaloissa. Yhtenä standardina on lapsen normaalikehityksen tukeminen leikin ja opetuksen keinoin. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

Tämä toimintasuunnitelma kuvaa sairaalassa toteutettavaa varhaiskasvatusta ja perustuu Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Suunnitelma rinnastuu kuntien varhaiskasvatuksen yksikkökohtaiseen toimintasuunnitelmaan. Toimintasuunnitelma laaditaan yhteistyössä sairaalan varhaiskasvatuksen toimijoiden kesken. Sitä tulee päivittää ja arvioida aktiivisesti, vähintään kerran vuodessa. Toimintaa kehitetään arvioinnin pohjalta.

Sairaalassa tapahtuvan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmassa on ensin kirjattu yleisiä valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuvia huomioita. Lukujen lopussa oleviin laatikoihin kirjataan ja kuvataan sekä arvioidaan säännöllisesti, miten varhaiskasvatussuunnitelma käytännössä toteutuu kussakin varhaiskasvatusta sairaalassa järjestävässä yksikössä.

1 Toiminta- ja oppimisympäristön kuvaus

Oppimisympäristö koostuu sosiaalisesta, psyykkisestä ja fyysisestä osa-alueesta (Opetushallitus 2022). Sairaalassa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa painottuu erityisesti sosiaalisen ja psyykkisen oppimisympäristön merkitys. Sosiaaliseen ja psyykkiseen oppimisympäristöön liittyvät lapsen positiivisen minäkäsityksen tukeminen ja onnistumisen kokemusten mahdollistaminen sekä lapsen voinnin ja elämäntilanteen huomioiminen. Sairaalassa sosiaalinen oppimisympäristö muodostuu vuorovaikutuksessa sairaalassa työskentelevien henkilöiden ja huoltajien kanssa. Vertaissuhteet tai kohtaamiset toisten lasten kanssa voivat jäädä satunnaiseksi tai puuttua kokonaan. Lapsen kanssa toimivilla aikuisilla on suuri vastuu luoda vuorovaikutus sellaiseksi, että se mahdollistaa lapsen oppimisen, toimijuuden ja osallisuuden.

Sairaalassa on muusta varhaiskasvatuksesta poikkeava oppimisympäristö. Ympäristö on ensisijaisesti suunniteltu hoitotoimenpiteisiin ja sairauksien hoitoon. Sairaalan päivärytmi on vaihteleva ja pirstoutunut, johtuen hoitotoimenpiteistä ja tutkimuksista, mikä haastaa varhaiskasvatuksen sovittamista lapsen päivään. Välillä varhaiskasvatusta voidaankin toteuttaa vain lyhyissä hetkissä, jolloin varhaiskasvatuksenopettajan tehtävä on luoda turvallisuuden tunne ja merkityksellisyys kohtaamisiin. Usein lapsen toiminta- ja oppimisympäristö saattaa rajoittua sänkyyn tai potilashuoneeseen, jossa saattaa olla myös muita potilaita. Oppimis- ja leikkivälineiden valinnassa on huomioitava lasten erilaiset mahdollisuudet ja tarpeet osallistua ja toimia sairauden, vamman tai hoidon vuoksi. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee pohtia toiminnan tavoitetta huomioiden lapsen voinnin ja kokonaistilanteen.

1.1 Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *sairaalan osastot/yksiköt, joissa varhaiskasvatusta toteutetaan*
- *tilat: leikkitala, vapaa liikkuminen osastolla/osastolta pois, potilashuoneet, muut sairaalan tilat*
- *pedagogisen materiaalin ja välineistön päivittämisen, ylläpidon ja puhdistamisen vastuut: lelut, pelit, kirjallisuus, liikunta- ja taidevälineistö, digitaaliset laitteet*
- *ympäristön kehittäminen ja rikastaminen*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

- Varhaiskasvatuksen opettajat toimivat vakituisesti kolmella eri yksikössä/osastolla: Lasten sisätauti- ja tehovalvontayksikkö, Lasten veri- ja syöpätautien yksikkö sekä Lasten kirurginen yksikkö. Yksiköt koostuvat vuodeosastoista ja poliklinikoista. Tehovalvontaosastolle varhaiskasvatuksen opettaja menee vain pyydettyään. Tarpeen mukaan toimitaan myös Lasten päivystysyksikössä. Lasten neurologisen yksikön varhaiskasvatuksesta vastaa Pirhan varhaiskasvatuksen erityisopettaja.
- Osastoilla on 9-12 sairaalahuonetta, joista osa on yksilöhuoneita ja osa kahden hengen huoneita.
- Lapset pääsevät liikkumaan osastolla ja osastolta pois vaihtelevasti oman vointinsa ja sairaalaan tulossyyn mukaan. Osa lapsista voi toimia vain sairaalasängyssä makuullaan ja osa taas voi liikkua normaalisti. Pääsääntöisesti toiminta lasten kanssa tapahtuu kuitenkin sairaalahuoneissa ja toiminta/oppimisympäristö rakentuu huoneisiin vietävistä materiaaleista. Lapset viettävät sairaalassa eripituisia aikoja. Lisäksi osastoilla on vaihtelevat mahdollisuudet toiminnalle potilashuoneen ulkopuolella. Osastoilta löytyy leikkitaloja, joissa on leluja, pelejä ja askartelutarvikkeita.
- Lasten kanssa käytettävien lelujen ja toimintavälineiden hankinnasta ja päivittämisestä vastaa osastoilla työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat ja lasten ohjaajat. Lisäksi varhaiskasvatuksen opettajien vastuulla on yhteistyössä lastenohjaajien kanssa tuottaa pedagogista materiaalia ja lasta motivoivaa oppimisvälineistöä kaikkien Lasten ja nuorten sairaalan osastoille. Oppimis- ja toimintamateriaalin (kirjat, lelut, rakentelu, kädentaidot, pelit jne.) hankinnassa on otettava huomioon niiden soveltuvuus sairaalaympäristöön mm. puhdistettavuutensa osalta.
- Oppimisympäristöä on muokattu mm. tekemällä eri huoneiden oviin huoneen numeroa vastaavia lukumäärätauluja, jotka myös helpottavat lapselle oman huoneen oven tunnistamista. Osastoilla on esillä myös vaihtelevasti erilaisia esim. liikkumis-/ laskemis-/ arvoitus-/ havainnointi- ja kuvasuunnistustehtäviä sekä tunnetaitomateriaalia. Oppimisympäristöä on rikastettu ripustamalla myös lasten taidetta seinille. Ympäristön muokkauksessa näkyy myös vuodenkierto erilaisine koristeineen ja vuodenkiertoon liittyvine tehtävineen. Mahdollisuuksien mukaan myös osastoilla olevat lapset osallistuvat ympäristön muokkaukseen.
- Sisustussuunnittelussa ei ole käytävien seinillä olevien eläinaiheisten kuvateippausten lisäksi juurikaan otettu huomioon lapsen näkökulmaa. Oppimisympäristön muokausmahdollisuuksiin vaikuttaa paljon se, onko lapsi yhden vai kahden hengen huoneessa sekä mahdollisen huonetoverin ikä ja fyysinen kunto.
- Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on kehittää oppimisympäristöä pedagogisesta oppimisen näkökulmasta yhteistyössä sairaalan henkilökunnan ja esimerkiksi sponsoroivien tahojen kanssa. (esimerkiksi lattiateippaukset, leikkitalan rakentaminen, työskentelytasojen tilaaminen)
- Sairaalahuoneissa lapsen kanssa työskennellessä on otettava huomioon se, että siellä ei ole lapsen kokoisia huonekaluja ja työskentelyyn on käytettävissä vain pieniä pöytätasoja. Jos lapsi pääsee pois sängystä, lapselle luontaista on työskennellä lattialla. Jos lapsen toimintatila rajautuu vain sänkyyn, käytettävissä on erilaisia alustoja esim. piirtämiseen, leikkimiseen, pelaamiseen ja palapelien kokoamiseen.

1.2 Sosiaalisen ja psyykkisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *menetelmiä ja keinoja lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamiseen ja vertaissuhteiden mahdollistamiseen.*
- *varhaiskasvatuksen opettajan roolia psyykkisen hyvinvoinnin tukemisessa: sensitiivinen kohtaaminen, tilanteenlukutaito, psyykkisesti turvallisen tilan luominen myös hoitotyön edistämisen näkökulmasta.*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

- Varhaiskasvatuksen opettaja tuo lapselle pysyvyyttä (hoitajat / lääkärit saattavat vaihtua päivittäin tai monta kertaa vuorokaudessa).
- Tärkeää on tilanteiden ja asioiden sanoittaminen lapselle ikätason mukaan -> lapsen psyykkistä turvallisuutta tukee se, että hänelle puhutaan asioista oikeilla nimillä. Pienen lapsen kanssa on hyvä käyttää leikin ja mielikuvituksen keinoja esim. satuja, tarinoita jne.
- Lapsi kohdataan sensitiivisesti -> aito läsnäolo ja kiinnostus, pysähtyminen, lapselle puhuminen ja lapselta kysyminen ensin ja vain tarvittaessa vanhemman kautta.
- Vuorovaikutuksessa vastuu on varhaiskasvatuksen opettajalla tai tarvittaessa lapsen luokse mennään työparin kanssa, jotta lapsella ei ole painetta vuorovaikutuksen ylläpitämiseen tai aloitteisiin.
- Tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettaja on läsnä myös hoitotoimenpiteissä lapsen tukena, tilannetta sanoittaen tai lapsen ajatuksia muualle suunnaten.
- Lapsen vointi tai esim. jännittänyt olotila voi vaikuttaa siihen, kuinka pitkäkestoisesti lapsi pystyy keskittymään toimintaan. Tämä tulee huomioida lapselle tarjottavissa tekemisissä.
- Luodaan lapselle tila kertoa häntä askarruttavista asioista sekä käsitellä kokemuksia leikin keinoin.
- Varhaiskasvatuksen opettaja järjestää mahdollisuuksien mukaan toimintaa, jossa lapsi voi osastolla kohdata myös muita lapsia.
- Varhaiskasvatuksen opettaja valmistaa tarvittaessa kuvia, joiden avulla voidaan ennakoida tilanteita sekä mahdollistaa lapselle kertomisen olostaan ja toiveistaan: esimerkiksi päiväjärjestys / valintojen tekeminen.

2 PEDAGOGISEN TOIMINNAN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Leikki ja vuorovaikutus, lapsen valmistaminen

Leikillä on tärkeä rooli lapsen oppimisessa ja kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Leikki edustaa lapselle tuttua ja turvallista toimintaa uudessa tai oudossa ympäristössä. Sairaalassa haasteena voi olla leikkiin houkuttavan pedagogisen ympäristön luominen, koska toimintaympäristö on rakennettu hoitotyön näkökulmasta. Leikki on monesti katkonaista lapsesta riippumattomista syistä, esimerkiksi sairaalan rutiinien tai hoitotoimenpiteiden vuoksi. Sairaalassa lapsen pitkäkestoista leikkiä ja leikkimotivaatiota tulee kuitenkin ylläpitää. Leikki tuo lapselle tauon hoitotoimenpiteistä ja rentouttaa, virkistää sekä motivoi lasta oppimaan. Leikki on myös lapsen tapa hahmottaa tapahtumia ja ympäristöä. Leikin avulla voidaan käsitellä uusia ja haastavia asioita, jotka liittyvät lapsen hoitoon ja sairauteen. Varhaiskasvatuksen opettajan onkin tarjottava mahdollisuuksia leikkiin, liikkumiseen ja luovaan ilmaisuun, jotka ovat lapselle ominaisia tapoja toimia. Tämä edellyttää pedagogista ymmärrystä leikistä, sen suunnittelusta ja strukturoinnista.

Varhaiskasvatuksen tulee myös tarjota välineitä sairastumisesta ja sairaalassa olosta syntyneiden kokemusten ja tunteiden käsittelemiseen lapsen ikään- ja kehitystasoon sopivia menetelmiä käyttäen. Varhaiskasvatuksen opettajan onkin käytettävä luovuutta leikin mahdollistamiseksi, osallistuttava leikkiin ja toimittava mallina lapselle ja huoltajalle siitä, miten sairaalassa voi leikkiä. Merkityksellistä on, että lapsi tulee kohdatuksi, kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään eikä sairauden kautta. Lapsi on aktiivinen toimija.

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *miten leikki mahdollistetaan*
- *miten lapsen leikkitaitoja ja -aloitteita tuetaan (kuvatuki, monipuoliset leikkivälineet, potilashuoneen tai muun tilan muokkaaminen)*
- *miten lapsen kokemuksia ja sairautta käsitellään leikin kautta*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

- Leikki viedään / rakennetaan lapsen luo ja leikkiympäristöä kehitetään:
 - o Leikkivälineet viedään lapsen luo → lapsi leikkii yksin / huoltajien kanssa
 - o Varhaiskasvatuksen opettaja rakentaa leikin yhdessä lapsen kanssa ja leikkii lapsen kanssa
 - yhdessä leikkien mahdollistetaan lapsen sairaalassa olon syyn / sairauden käsitteleminen leikin avulla. Tämä ei tarvitse sairaalaleikin välineitä vaan lapsi voi käsitellä asioita mm. autoilla, leluhahmoilla, rakennellen dubloilla.
 - leikin kehittäminen ja uusien ideoiden luominen olemassa olevilla leluilla (valikoima ja lelujen määrä on rajattu)
- Kuvatuet tarvittaessa käytössä leikin etenemisen ja vuorovaikutuksen tueksi.
- Leikkivälineiden pedagoginen arviointi: ikä- ja taitotason huomiointi leluhankinnoissa ja lapselle tarjotessa.
- Lasten osallisuuden huomiointi lelujen hankinnassa havainnoimalla kiinnostuksen kohteita -> lelut mahdollisimman motivoivia lapselle:
 - o leikit ja motivoivat lelut rohkaisevat lasta liikkumaan sängystä pois ja aktivoivat häntä
 - o huoneeseen vietävien lelujen yhteensopivuuden ja leikittävyyden arviointi -> lapsen motivointi eri lelujen yhdistämiseen
- Leikkiympäristön rakentamisessa tehtävä yhteistyötä sairaalahuoltajien ja sairaanhoitajien kanssa.
- Luovuuden käyttäminen leikin rikastamisessa ja käsillä olevien materiaalien käyttäminen esim. käsipaperista lunta autoleikkiin, kertakäyttöisten sairaalatarvikkeiden käyttäminen leikissä esim. kaarimaljat ja kumihanskat, tippatelineet, lelujen säilytyslaatikot/korit nukken sänkyinä ja autotalleina jne.

Arviointi ja kehittämiskohteita:

- Lelujen hankintaa haastaa lelujen puhdistettavuus
- Pitkäkestoisen leikin rakentamista haastaa sairaalan siivouskäytänteet, hoitotoimenpiteet, pieni tila leikille, lapsen vointi ja epätietoisuus sairaalassa olon kestolle
- Leikin mahdollistamista rajoittaa leikkivälineiden rajallinen määrä (yleensä yhtä leikkiä vain yksi kappale)

2.2 Lapsen osallisuus

Sairaalajaksolla lapsella on usein rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa häntä koskeviin asioihin, joten lapsen osallisuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Varhaiskasvatuksen opettajan on mahdollistettava ja vahvistettava lapsen kuulluksi tulemistä ja toimijuutta. Opettajan tehtävä on motivoida lasta toimintaan ja

tarjota kiinnostavia vaihtoehtoja tekemiselle. Tässä olennaista on sensitiivinen havainnointi, kohtaaminen ja se, miten asiat kerrotaan lapselle. Pedagogista muokataan lapsen motivaation ja voinnin mukaan.

Lapsen vointi saattaa vaikuttaa hänen valmiuksiinsa keskittyä, aloittaa työskentely tai viedä se loppuun. Sairaalassa lapsen toiminta voi olla lyhytjänteistä, ja hänen voi olla vaikea luottaa omiin taitoihinsa ja taidot voivat jopa taantua. On siis pohdittava, miten voidaan vahvistaa ja ylläpitää lapsen omatoimisuutta sen sijaan että tehdään asioita hänen puolestaan. Varhaiskasvatussuunnitelma (Opetushallitus 2022) ohjaakin lapsen sinnikkyyden tukemiseen. Tätä tukee varhaiskasvatuksen opettajan positiivinen asenne ja vuorovaikutus lapsen kanssa. Opettajan on ilmaistava luottavansa lapsen kykyyn tehdä ja toimia. Lapsen positiivista käsitystä taidoistaan ja pystyvyydestään tulee tukea monipuolisilla menetelmin. Opettajan on tarjottava onnistumisen kokemuksia lapsen vahvuuksia hyödyntäen.

Lapsen itsemääräämisoikeutta ei voida hoitotoimenpiteissä aina kunnioittaa tai osallisuutta tukea, koska sairaalassa on tehtävä paljon toimenpiteitä ja tutkimuksia. Sairastuminen voi vaikuttaa lapsen kehonkuvaan ja oman kehon arvostamiseen. Kehotunnekasvatuksen avulla lapsen itsetuntoa ja oman kehon arvostusta voidaan vahvistaa sekä opettaa kehoon liittyviä turvataitoja. Lisäksi tulee luoda turvallinen tila sairaudesta puhumiselle lapsen ikätaso huomioiden.

Varhaiskasvatuksen opettajan tulee havainnoida aktiivisesti lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tämän reagoitua omaan sairauteen, vammaan tai hoitotoimenpiteisiin. Inklusion periaatteen mukaisesti varhaiskasvatuksen opettajan tulee huomioida se, ettei lapsella välttämättä ole kykyä kommunikoida puheella kehitysviiveen tai -häiriön vuoksi. Sairaalaan tulee myös lapsia eri kulttuureista ja katsomuksista. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen opettajalta tietoa lapsen kehityksestä sekä kykyä ottaa huomioon eri kieli- ja kulttuuritaustat. Kielen merkitys lapsen oppimisessa, kehityksessä ja vuorovaikutuksessa on merkittävä. Yhteisen kielen tai kommunikointitavan puuttuminen voi haastaa lapsen osallisuutta ja kuulluksi tulemistä. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee mahdollistaa vuorovaikutus lapsen kanssa ilman yhteistä kieltä esimerkiksi vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä hyödyntäen.

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *menetelmät turvataitojen, kehotunnekasvatuksen ja lapsen osallisuuden vahvistamiseen*
- *lapsen kommunikointia ja vuorovaikutusta tukevat menetelmät*
- *mihin asioihin lapsi voi vaikuttaa*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

- Lapsen osallisuutta voidaan tukea toimintatavalla, jossa varhaiskasvatuksen opettaja menee lapsen luo muutaman toimintavaihtoehdon kanssa, josta lapsi voi valita mitä haluaa tehdä. Kokemus on, että näin lapsi tulee helpommin vuorovaikutukseen ja innostuu tekemään, kuin silloin, että lapselta kysytään, haluaako hän jotain.
- Tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettajalla voi olla valintataulu tai valokuva puhelimesta tarjolla olevista tekemisistä. Lapsi voi vaikuttaa siihen:
 - mitä haluaa tehdä (mm. pelit, kädentaidot, kirjat)
 - haluaako toimia yksin / aikuisen kanssa
- Kuvatukien käyttäminen lapsen tarpeen ja tilanteen mukaan (yksilöinti)
- Lastenkirjojen, satujen ja tarinoiden hyödyntäminen turvataidoissa ja kehotunnekasvatuksessa
- Mietitään lapsen kanssa kuinka käsitellään epävarmuutta ja pohditaan yhdessä mitä keinoja ja vahvuuksia hänellä jo käytössä.
- Lapsen osallisuuden tasoon voi vaikuttaa se, miten perhe vastaanottaa varhaiskasvatuksen opettajan työn. Esimerkiksi vanhempien omat kokemukset ja tunteet sairaalaan joutumisesta voivat vaikuttaa niin, että vanhemmat eivät halua lapselle toimintaa huoneeseen. Tällöin

varhaiskasvatuksen opettajan on sensitiivisesti tulkittava tilannetta: onko lapsen edun mukaista yrittää tarjota tekemistä, vaikka kokisi vastustusta.

2.3 Dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksessa tärkeässä roolissa toiminnan suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen näkökulmasta. Sairaalassa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa dokumentoinnilla ei ole selkeitä rakenteita, koska lapset ovat siellä hyvin eri mittaisia ajanjaksoja. Pedagogisen dokumentoinnin merkitys korostuu, kun lapsi viettää sairaalassa pidempiä jaksoja tai palaa sinne toistuvasti. Tällöin pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, ajattelusta ja oppimisesta sairaalaympäristössä. Dokumentointi toimii myös pedagogisena työkaluna, jonka avulla varhaiskasvatuksen opettaja voi reflektoida tekemäänsä työtä sekä kehittää ja suunnitella tulevaa toimintaa.

Dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten ja henkilöstön havaintojen avulla voidaan yhdessä lapsen kanssa tarkastella ja muistella hänen tekemisiään ja oppimistaan. Esimerkiksi valokuvien avulla lapsi voi käydä läpi sairastumistaan tai sairastamisen eri vaiheita ja mahdollisia kehon muutoksia. Kuvien avulla lapsi pystyy kertomaan myös esim. varhaiskasvatusryhmässä kokemuksistaan sairaalassa. Pedagoginen dokumentointi toimii myös tiedonsiirron välineenä lapsenvarhaiskasvatus- tai esiopetusyksikköön. Varhaiskasvatuksen opettajan on tärkeää huomioida tekijänoikeudet ja tietosuoja-asiat.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti tähän pedagogisen dokumentoinnin toimintatavat ja niiden kehittäminen:

- Lasten työt esille esim. taideseiniä osastoilla / poliklinikoilla
- Toimintasuunnitelma toimii myös dokumentaation välineenä
- Oman työn näkyväksi tekeminen -> kaupungin käytössä olevat sosiaalisen median alustat ja tiedotuskanavat, sairaalan sosiaalinen media sekä yhteistyökumppaneiden kanavat
- Kasvatustiimin suunnittelun ja yhteistyön dokumentointia ovat palaverien esityslistat/muistiot
- Eri tilaisuuksiin valmistellut esitykset varhaiskasvatuksen opettajan työstä sairaalassa

Kehittäminen:

- Mihin kirjataan lapsesta tehdyt havainnot hänen oppimisestaan, taitotasosta, tuen tarpeista sekä mielenkiinnonkohteista? Mihin kuvataan lapsen kanssa sairaalassa tehtyä työtä? Tämä pedagogisen kirjaamisen puute nousee esille erityisesti siinä kohtaa, kun tehdään yhteistyötä lapsen varhaiskasvatusyksikön kanssa.
- Oman työn kirjaaminen → tämän kehittäminen syksy 2023 / kevät 2024
- Säännöllinen palautekysely varhaiskasvatuksen opettajan työstä

3 OPPIMINEN SAIRAALASSA

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan laaja-alainen oppiminen sekä oppimisen osa-alueet ohjaavat henkilöstöä pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista myös sairaalassa toteutettavassa varhaiskasvatuksessa.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti laaja-alaisen oppimisen osa-alueiden toteutuminen:

Ajattelu ja oppiminen

- Varhaiskasvatuksen opettaja rohkaisee lasta kysymään ja auttaa selvittämään asioita, jotka mietityttävät esim. kysymällä hoitajalta, voiko nousta sängystä, saako käyttää kipeää kättä, miten lääkkeet vaikuttavat. Sanoittaminen tukee lapsen valmiuksia hahmottaa omaa tilannetta (sairaus, vointi) ja myös auttaa ymmärtämään sekä oppimaan miksi hänelle tehdään toimenpiteitä
- Lapsen kysymyksiin vastaaminen ja asioiden ihmettely yhdessä lapsen ikätason mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tutustuttaa lapsen tiedonhaun menetelmiin, käyttämällä esimerkiksi internetiä ja kirjallisuutta, hoitohenkilökunnan osaamista ja kokeilemista apuna.
- Iloitaan onnistumisesta, esim. Hyvin sujuneista hoitotoimenpiteistä ja uuden oppimisesta esim. palapelin tekeminen, saksilla leikkaaminen.
- Kannustetaan sinnikkyyteen ja mietitään keinoja, jotka auttavat, kun kohdataan epäonnistumisia. -> Ratkaisukeskeinen näkökulma lapsen kanssa toimimiseen

Kulttuurinen osaaminen ja ilmaisu

- Varhaiskasvatuksen opettajan tietoisuus eri kulttuureista ja eri katsomusten kunnioittaminen on tärkeää: velvollisuus ottaa selvää kohtaamistaan kulttuureista, mutta antaa lapselle kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa omista osallisuuden lähtökohdistaan esim. hänen valitessaan tekemistä itselleen.
- Opettajan tietoisuus omista arvoista ja kyky reflektoida omien asenteiden ja näkemysten mahdollisia vaikutuksia omaan toimintaan pitää huomioida -> oma katsomus ei saa vaikuttaa lapsen kohtaamiseen
- Luodaan ilmapiiri oman kulttuurin tai katsomuksen esille tuomiseen. Ohjataan lasta ymmärtämään myös muita kulttuureja, joita hän sairaalassa saattaa kohdata
- Tarvittaessa ohjataan lasta kysymään kunnioittavasti häntä pohdituttavia asioita, tilanteessa tärkeää sensitiivisyys
- Vastataan lapsen tasoisesti hänen kysymyksiinsä, otetaan yhdessä selvää asioista
- Suomalaisen kulttuuriperimän ja vuoden kierron huomioiminen (oppimisympäristö, toiminnassa lapsen kanssa, varhaiskasvatuksen pedagogisesti ideoidut toimintakokonaisuudet)
- Luodaan mahdollisuuksia lapselle taiteelliseen ilmaisuun: kädentaidot, musiikki, sanataide, myös liikkuminen.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- Arjen taitojen ylläpitäminen, lapsi passivoituu helposti (lähtökohtaisesti kaikki tuodaan valmiina lapselle)
- Normaaliin päivärytmiin kannustaminen
- Kannustetaan liikkumaan ja mahdollisuuksien mukaan myös ulkoilemaan, mikäli se on sallittua.
- Ohjataan myönteiseen suhtautumiseen ruokailuun -> kannustaminen, positiivinen palaute, uteliaisuus, ruuasta positiiviseen sävyyn puhuminen, rehellinen puhe ruuasta -> ei aina kaikkein mieleisintä, mutta miten silti löytää keinoja yhdessä lapsen kanssa syömiseen (lusikallisten laskeminen, kelloa vastaan kilpaileminen, leikillisuus, kuvatuet ja motivointi niiden avulla)
- Hygieniasta huolehtiminen ja siihen kannustaminen (käsien pesu, suihkussa käyminen)
- Kannustetaan kertomaan vessahädästä, kivuista / huonosta olosta.
- Kehotunnekasvatus -> hoitotoimenpiteissä lapsen kehon koskemattomuutta rikotaan, on tärkeää sanallistaa ja ennakoida lapselle näitä asioita -> vakaopettaja pyrkii löytämään keinoja yhdessä lapsen kanssa, miten voidaan helpottaa ikävältä tuntuvia asioita ja oppia sietämään niitä esim.

kipua, epämukavaa oloa ja sitä, että kehoon kosketaan, vaikka se ei tunnu hyvältä. Lapselle annetaan lupa myös puhua epämukavuudesta ja kivusta -> aina ei tarvitse olla reipas

- Ohjataan lasta tavaroista huolehtimiseen: kerätään käytetyt välineet yhdessä, kannustetaan huoltajia toimimaan lapsen kanssa samoin, ohjataan lelujen ja välineiden käyttöön niin, että ne pysyvät ehjänä

Monilukutaito

- Lapsen ohjaamista tutustumaan ympäristön merkkeihin, viesteihin, kuviin, väreihin ja symboleihin ja niiden havainnointiin
- Lapsen kannustamista omien viestien tuottamiseen sekä sanallisesti että kuvallisesti, sekä eri lukutaitojen opetteluun tutkimalla numeroita, kirjaimia, tekstejä (kirjat, laskutehtävät, nimeäminen ja sanallinen kuvailu)
- Varhaiskasvatuksen opettajan vastuu rikkaan kieli- ja viestintäympäristön luomisessa: lukemisen tarjoaminen ja lapselle lukeminen ja tämän vaihtoehdon esitleminen lapselle
- Lapsen ohjaamista myös kriittiseen keskusteluun ja arviointiin sekä oman tulkinnan tekemiseen (televisio-ohjelmat, pelit, kirjallisuus, saduttaminen)

Digitaalinen osaaminen

- Digitaalisten oppimisvälineiden käyttö: Beebotit ja Ipad käytössä lapsen kanssa (sisältöjen tuottaminen itse, loogisen ajattelun ja hahmottamisen valmiuksien lisääminen peleillä, tehtävillä, kuvaamalla ja videoimalla, tekemällä musiikkia laitteella)
- Lapsen ja huoltajan ohjaaminen kriittiseen arviointiin: keskustelu siitä mitkä pelit, sovellukset, ohjelmat ja muut sisällöt ovat lapsille sopivia ja mikä lasta kiinnostaa. Myös digitaalisten laitteiden parissa vietetyn riittävän tai sopivan ajan nostaminen keskusteluun.
- Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä on näyttää mallia digitaalisten välineiden järkevästä ja turvallisesta käytöstä ja esitellä sisältöjä, jotka edistävät oppimista. Lapsen mielenkiinnon kohteiden huomiointi tässä tärkeää.
- Sairaalassa digilaitteet saattavat muuttua helpoksi keinoksi viihtyä ja viihdyttää lasta, joten varhaiskasvatuksen opettajan on pidettävä esillä muitakin vaihtoehtoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

- Katso asiakirjan kohta 2.2. Tilan muokkaaminen lapsen kanssa, aina kun se on mahdollista. Lapsen osallisuus ja vaikuttaminen tässä keskeistä: lapsen tarpeet ja mukana oleminen.
- Leikkutilassa lelut ja tavarat lasten saatavilla
- Valinnanmahdollisuuksien ja vuorovaikutuksen edistäminen kuvien ja esineiden avulla
- Lasten raati -kyselyiden välittäminen potilaille, ja lapsen ja huoltajien kannustaminen kyselyyn vastaamiseen

Kehittäminen:

- Valintamahdollisuuksien antaminen lapselle yhdessä hoitohenkilökunnan ja huoltajien kanssa (mm. lääkkeiden ottojärjestys, kipsin väri, missä järjestyksessä asiat tehdään)

4 YHTEISTYÖ

4.1 Moniammatillinen yhteistyö

Sairaalassa varhaiskasvatuksen opettajan yhtenä työtehtävänä on tehdä yhteistyötä lapsen hoitoon, kuntoutukseen ja kasvatukseen osallistuvien monien eri alojen toimijoiden kanssa. Moniammatillisessa yhteistyössä lapsen etu on ensisijaista. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapidon säännöksiä.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti yhteistyötä:

Muiden kasvatuksen toimijoiden/työntekijöiden kanssa:

- Työskentely osastoilla lastenohjaajan tai Pirhan veon kanssa; aamuisin päivittäinen työnjako lapsen edun ensisijaisuuden näkökulmasta
- Koko kasvatustiimin yhteisen toiminnan suunnittelu viikkopalaverissa (teemat, laulukiertueet, vastuiden jakaminen)
- Yhdessä oppimisympäristön rakentaminen ja muokkaaminen
- Yhteiset koulutukset

Lääkärien ja hoitohenkilökunnan kanssa:

- Lupa lapsen kanssa työskentelyyn (aikataulut, vointiin liittyvät huomiot)
- Lapsen kokonaistilan hahmottaminen (varhaiskasvatuksen opettajien havainnointien hyödyntäminen moniammatillisessa tiimissä)
- Lapsen näkökulman esilletuominen lääkäreille ja hoitohenkilökunnalle
- Työn tukeminen
 - o asioiden käsitteleminen ennalta tai jälkikäteen lapsen kanssa
 - o hoitotoimenpiteissä mukana olo (lapsen kannattelemine)
- Osaamisen jakaminen; lapsen kohtaaminen, tunnekasvatus, kuvatuet
- Oppimisympäristön rakentaminen yhdessä muun henkilökunnan kanssa

Sairaalan erityistyöntekijöiden kanssa:

Kuntoutusohjaaja: yhteistyö lapsen varhaiskasvatusyksikköön yhdessä kuntoutusohjaajan kanssa.

Havaintojen jakaminen lapsen kokonaistilanteessa

Sosiaalityöntekijä: Havaintojen jakaminen lapsen kokonaistilanteessa

Puhe- ja fysioterapeutti:

- Varhaiskasvatuksen opettajan havaintojen hyödyntäminen
- tarvittaessa terapeutti voi pyytää ja ohjeistaa varhaiskasvatuksen opettajaa toimimaan lapsen ja perheen kanssa ja näin tukea myös terapeutin työtä sekä lapsen kuntoutusta ja toimintakyvyn edistämistä

Sairaalan ulkopuolisten tahojen, kuten järjestöjen, yhdistysten ja kulttuuritoimijoiden kanssa:

Sorin sirkus:

- ohjaaminen potilaiden luokse
- vuorovaikutuksen tukeminen; lapselle turvallisen olon luominen, jotta toimiminen on mahdollista
- Mahdollistaa varhaiskasvatuksen opettajalle lapsen havainnoin
- Sirkusleireille osallistuminen, perheisiin tutustuminen ja lapsen havainnointi eri ympäristössä. Myös jatkuvuuden vahvistaminen, kun tutut työntekijät ovat lapsen kanssa muualla kuin sairaalassa.

Lasten tuki ry:

- toiminnan mainosten jakaminen
- lahjoitusten vastaanotto ja niiden jakaminen eteenpäin osastoille
- vierailijoiden ohjaaminen potilaiden luokse ja turvallisen olon luominen lapselle

Tsot – tsot – komedia

- ohjaaminen potilaiden luo
- vuorovaikutuksen tukeminen; lapselle turvallisen olon luominen
- yhteisen toiminnan ideointi ja toteuttaminen; improvisaatio (joulukalenteri)
- mahdollistaa varhaiskasvatuksen opettajalle lapsen havainnoinnin

Sairaalaklovnit:

- Varhaiskasvatuksen opettaja kertoo klovneille toiveita kohtaamisista, jos lapsi esittää niitä opettajalle
- klovniin ja lasten kohtaamisen tukeminen esim. jännityksen tunteiden sanoittaminen, heittäydystä esimerkkinä hassuttelemaan

4.2 Yhteistyö lapsen varhaiskasvatus- ja esiopetusyksikköön

Sairaalassa oleva tai sinne hoitoon saapuva lapsi saattaa olla jo varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen piirissä. Varhaiskasvatuksen opettaja selvittää huoltajan luvalla lapsen varhaiskasvatusyksikön tai esiopetuspaikan vastuuhenkilön ja sopii tämän kanssa yhteistyökäytänteistä. Samalla sairaalassa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja saa tietoa lapsen mielenkiinnon kohteista, kehityksestä ja oppimisesta sekä niistä tavoitteista, joita varhaiskasvatukselle on jo huoltajien kanssa luotu. Lapsen hoitojakson aikana tai sairaalajakson päättyessä sairaalassa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii tarvittaessa varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevan tiedon välittämisestä huoltajan luvalla varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan huoltajien kanssa tulisi keskustella myös lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumisesta. (OPH 2022) Sairaalassa onkin pohdittava, millaisin menetelmin ja kuinka suurelta osin lasten omia varhaiskasvatussuunnitelmia otetaan huomioon työskentelyssä. Esimerkiksi lyhytaikaisten potilaiden kohdalla tämä ei välttämättä ole perusteltua, mutta pidemmillä sairaalajaksoilla se voi olla ratkaisevaa.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti tähän käytössä olevia yhteydenpitotapoja varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköihin:

- yhteistyön käytänteet ovat vielä kehittymässä ja niitä rakennetaan hankeen aikana
 - o tiedottaminen hankkeesta oman kunnan ja ympäristökuntien varhaiskasvatukseen
- havaintojen ja tietojen jakaminen lapsesta ja lapsen kanssa tehdystä työstä tämän varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikköön nivelvaiheissa → varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tarvittavan tuen ja sen menetelmien pohtiminen sekä tiedon siirtäminen oppimisen ja lapsen kanssa toimimisen näkökulmasta.
- Tiedonsiirto on tarpeen aina silloin, kun varhaiskasvatuksen opettaja arvioi sen olevan lapsen edun mukaista, myös lyhytaikaisilla potilailla ja lapsilla, joilla ei ole tuen tarvetta.

4.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Lapsi joutuu sairaalaan usein yllättäen ja lapsen tilanne koskettaa koko perhettä. Yleensä vähintään toinen huoltajista on lapsen kanssa sairaalassa. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee olla aktiivinen ja aloitteellinen yhteistyön rakentamisessa huoltajien kanssa ja varmistaa molemminpuolinen ymmärrys keskusteluissa tarvittaessa tulkin avulla. Tavoitteena on luottamuksellisen suhteen luominen ja huoltajien asiantuntijuuden huomiointi lapsen tai perheen tilannetta koskevista asioista. On tärkeää kuulla huoltajia ja kunnioittaa heidän valintojaan ja päätöksiään sekä toisaalta antaa heille tietoa siitä, miten vahvistaa ja tukea lapsen sen hetkistä kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee myös kertoa huoltajalle yhteistyöstään lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikön kanssa.

Yhteistyön tarkoituksena on myös tukea lapsen ja huoltajan hyvinvointia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2022) mukaan varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun. Varhaiskasvatuksen opettajan osaamisesta on hyötyä lapselle myös silloin, kun huoltajan on hoidettava akuutteja asioita tai keskusteltava hoitohenkilökunnan tai erityistyöntekijöiden kanssa.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti tähän käytössä olevia yhteydenpito- tai yhteistyötapoja lapsen huoltajan kanssa:

- Varhaiskasvatuksesta ja sen eri muodoista kertominen
- Varhaiskasvatuksen opettaja voi olla kasvattamassa huoltajan luottamusta lapsen varhaiskasvatusyksikköön ja sen henkilökuntaan lapsen sairauden hoitamisessa
- Huoltajan itseluottamuksen vahvistaminen lapsen kanssa toimimiseen ja sairaudesta huolehtimiseen
- Huoltajan ohjaaminen ottamaan yhteyttä eri tahoihin lapsen ja perheen tukemiseksi
- Huoltajan ja perheen tukeminen lapsen hoitoon liittyen palavereihin osallistumisessa
- Varhaiskasvatuksen opettaja mallintaa tarvittaessa huoltajalle tapoja olla vuorovaikutuksessa, toimia, leikkiä, aktivoida, motivoida ja kannustaa lasta. Hän voi myös pohtia yhdessä huoltajan kanssa keinoja lapsen kasvun, oppisen ja kehityksen tukemiseksi.
- Varhaiskasvatuksen opettaja voi olla huoltajan tukena, jos huoltaja kokee lapsen tunnereaktiot haastaviksi esim. vanhempi pelkää lapsen suuttuvan rajoittamisesta.

5 ARVIOINTI

Arvioinnilla konkretisoidaan ja havainnollistetaan pedagogista toimintaa sairaalan yksiköissä. Pedagogisen toimintasuunnitelman kirjoittaminen toimii työn dokumentoinnin ja arvioinnin välineenä. Tässä toimintasuunnitelmassa arviointi tehdään lukujen lopussa olevien kuvausten yhteyteen. Asetettuja

tavoitteita arvioidaan säännöllisesti tarpeen mukaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on luoda käytänteet työn arvioinnille ja kehittämiseksi sekä arvioida myös työn toteutumista ja vaikuttavuutta. Tärkeää on kirjata ja arvioida myös niitä tilanteita, joissa suunniteltua toimintaa ei pystytä toteuttamaan johtuen hoitotoimenpiteistä tai lapsen voinnista.

Sairaalassa järjestettävä kunnan varhaiskasvatus poikkeaa kunnan muusta varhaiskasvatuksesta henkilöstömäärältään, toimintaympäristöltään ja osittain myös työskentelytavoiltaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (OPH 2022) laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ytimessä on henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi. Arviointia voidaan toteuttaa esimerkiksi pedagogisten suunnitelmien, kuten tämän toimintasuunnitelman, avulla tai varhaiskasvatuksen järjestäjän arviointilomakkeilla. Lisäksi jokaisen työntekijän ja työtiimin on osattava arvioida työn tavoitteiden toteutumista itsereflektion ja yhteisten keskusteluiden avulla. Varhaiskasvatuksen opettajien yhteinen suunnittelu-aika ja kokemusten jakaminen ovat myös arvioinnin työkaluja.

Arviointi kohdistuu muun muassa vuorovaikutukseen lasten ja perheiden kanssa sekä pedagogisiin työtapoihin, toiminnan sisältöön tai oppimisympäristöihin. Lasten omien varhaiskasvatussuunnitelmien arviointia huoltajien kanssa ei sairaalassa toteuteta samaan tapaan kuin muussa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen opettaja voi kuitenkin huoltajan toiveesta arvioida tämän kanssa varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja välittää tiedon lapsen omaan varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikköön. Sairaalan varhaiskasvatuksessa tulisikin yleisesti arvioida sairaalassa toteutuvan moniammatillisen yhteistyön ja lasten varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikön kanssa tehdyn yhteistyön ja tiedonsiirron toteutumista.

Lähteet

Leijonaemot 2023. <https://leijonaemot.fi/nobab> (haettu 25.8.2023)

Kekkonen, M. & Rantanen, M. 2009. Varhaiskasvatus sairaalassa. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085501>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 | Opetushallitus (oph.fi)